

DA INSANI HAQOOQ ZOR AO ZIAYATI CHE KAM HAM JENAAS AFRAD TA DAR PESH DI AGHA BA SANGA QOOMI IDAAR- E- INSANI HAQOOQ PA JANOOBI ASIA KE SANGA REPORT KEZEHE

Looghatu (Glossary)

Insani haqooq (Human Rights) da her insan bunyadi haq Dai da her kas ba tor-e-insan. Da haqooq pa dacha khadar mushtamila di kho tar da khabaro mehdoda nade che yo insan haq dai da zawand terawo, da agha da ba zahira mehofoza ocedalo, da agha da bal kas pa shan baraber salook kawalo, da agha da akhpal posheedgi ao da adha pa azadi da mulalqat da noro khalko sara ao sara da aga da noro tabqo sara da tabqa jorawalo, da khabare kawlo ao da akhpal khayalaat izhar kawalo ao pa galat khabara da toqeef.

Ham Jenaas afrad (LGBTIQ) yo ghat lafaz dai che kam pa Angreezi (English) k Ham Jenaas afrad lapara istemalezhe che da kam afrad jenasi tor bande da aam nar ao da maada sa mukhtalif e ao pa Janoobi Asia k da de lapara mukhtalif alfaaz istemalezhe laka *hijra, khawaja sira kothi, meti* etc

Shikayat (Complaint) yo jumla da pa likahalo k ao zubani che kam da yawa waqiya che pa kam k tha yo insan insani haq ziyati saveye ao pa agha k da aghe waqiye gard maloomat e che chish saveye, ao agha waqiya cheri saveye, ao sok wo da insani haq ziyati kawlo wala kas.

Da shikayat kawalo wala kas (Complainant) agha insan e che cha shikayat karee e.

Da Ziyati kawalo wala kas (Violator) agha insan e che cha da bal insan haqooq pamaal karhe e.

1. Da Qoomi Insani Haqooq Idaarey (NHRIs)? sa kar kawii?

Da Qoomi Insani Haqooq Idaarey (NHRIs) agha agency e che kam da insani haqooq da pasdari ao hifazat khyl kawi da khalko che kam pa aga mulk k e. Her kas akhpal haqooq lari. Da insani haqooq pa virasat k khalko ta milawezhe ao da nihayati zruri dai da insanano pa waqaar ao pa azadi bande da ocedalo.

Da insani haqooq pa waziha tor bande da banulaqwami masawado(k mojudu di, ao che kam mulkano da masawadey manali di da da agha mulkano pa aain(constitution) k likhal savey di. Ao da de maqasad da khalko hifazat yaqeeni jorawal di.

Da dagha insani haqooq di che kam lapara **Da Qoomi Insani Haqooq Idaarey (NHRIs)** kar kawi che da insani haqooq hifazat waki ao da agha khalqo janch partal waki che kam da insani haqooq pamal ki ao agha ta saza warkawal se.

Ba zahir Da Qoomi Insani Haqooq Idaarey (NHRIs) da insani haqooq zor ao ziyati che kam public mulazim laka pa police ke,

Govt. mulazim ao public authorities ke cha ham pamaal krhe e da agho ham poch gach kawi.

Kho pa sa mamlaat ke da Da Qoomi Insani Haqooq Idaarey (NHRIs) da private sector mulazimeen khilaf ham amal dramad kawi ka agha da insani haqooq pamaali waki.

2. Ham Jenaas afrad (LGBTIQ) da Kam insani haqooq pamali ta makhamakh e?

Da noro insanao pa rang da Ham Jenaas afrad (LGBTIQ) ta ka izat ao tahfuz wakrawal se no agha lapara aghoi ta ba da aghoi insani haqooq yaqeen dehani ao tahfuz wakrawal pakar de. Bad kisamati sa da pakhwani tajurba da ra shayi che da haqooq da Ham Jenaas afrad (LGBTIQ) lapara nadi mayasara agha pad ache che sa mujrimana qanoon pa janoobi asia k da ranga di che aghoi police ta gard sara power warkhare di che aha da ham jenaas afraad ta saza warkawi che ka agha pa public hangama arai k mulawisa e.

Ham Jenaas afrad (LGBTIQ) aksar oqat tabeez kawal kezhe da aghoi pa jenaas bande. Da imteeyazi rawaya da aghoi saran na sirf pa kor k, pa school k ya pa college, ya da kar pa zai balke da sehat markaz pa zai k um ye che cheri agha akhpal elaaj la warzi. Saboot pa bina da zhaira kezhe che da aghoi sara da na pasandedgi rawaya kezhe ao aksar oqat da job/nokari sa barkhsat se che kala da aghoi da jenaas tashkhees wasi. Da mukhtalif jenaas afraad ta da aghoi da jenaas pehchan na wrkwal kezhe ao da wajasa aghoi ta masla e pa kaghzati karawai k che da aghoi ta sa identification wrkawal si.

Da aghoi da bazahiara sakhasiyat ao jazabaati zor ao ziyati, da aghoi bazhira zor ao ziyati, da aghoi zalaalat ao tabahi waja e ao da aksara kezhe. Da aghoi haq che agha da zor ao ziyati sa azada ao mehfooza jawand aksara nazara andaaza kezhe.

Ham Jenaas afrad (LGBTIQ) ao idaare che kam jenaasiyaat, da jenaasi sehat ao HIV pa bara k maloomat warkawi gard sara band su ao aghoi zor ao ziyati ao giraftarri tar hada walarro.. Da aghoi azadi che agha pa khlaasa akhpala khabara waki ao akhpal da khyalaat izhaar waki ao da ham jenaas afrad pa bara k ao da ham jenaas afraad da haq che agha da maloomat hasila ki agha ham na warkawal kezhe.

3. Da Qoomi Insani Haqooq Idaarey (NHRIs) ba sanga da zor ao ziyati bande amal daramad kawi?

NHRIs ta ba da zor ao ziyati shikaar ham jenaas afraad marsala kawi da aghoi numaindagan pa zarya ao akhpal shikayat ba warta kawi che sa da aghoi da haqooq ziyati agho sara sawae e. Da da NHRIs zimedari da che bia agha da ha jenaas afraad pa shikayat amal dramad waki ao poch gach waki che che sa mamla sawae da.

4. Sok ba Da Qoomi Insani Haqooq Idaaro (NHRIs) ta shikayat kawi?

Ka ham jenaas skhas ta sa haqooq zor ao ziyati dar pasha e agha ba da ziyati shikayat ya pa akhpala ya da dost, ya da kor wala y da bal kareebi aziz pa zarya akhpal shikayat NHRI ta warwa rasawi. Da shikayat ya pa tehreeri halat k, ya pa telephone, ya pa email,ao ya da NHRI pa office k yo chata ta kawale se.

Yawa idaraara ham da shikayat da ham jenaas afrad da khawa daraj kawale se.

NHRI ta da shiyaat darkhwast kawalo tareeqa dera asana ao sada da che sok ham pa asana akhpal shikayat daraj kawai se da qanooni karwai baghair ao da qanoon da wakeel elawa.

NHRIs sara pura haq Dai che agha da inasni haqooq pamali khilaf poch gach waki ao akhpal tor bande amal daramad kawi se k agha zor ao ziyati shikayat ham cha na e daraj karhe bia ham da idaarey akhpal tar wasa action akhale.

5. Shikayat ba sanga kawal kezhe Da Qoomi Insani Haqooq Idaaro (NHRIs) ta?

NHRIs aksara sada tareeqa lari da shikayat da daraj kawo . Da shikayat gard sara baghair paiso ham kezhe ao ka sok da shikayat kawalo lapar paise kharche aghoi ta agha paise ham dobara warkawi yo sa NHRIs laka pa (Sri Lanka) k che di.

Amooman rule mutabik shikayat ba da ranga e che agha safa da insani haqooq zor ao ziyati bara k haqeeqat bayan kawi ao che cha ham da zor ao ziyati karhe e da agha insan her harqaat ham bayan kawi. Ao da shikayaat bay ache zar tar zar daraj se. Yo sa

NHRIs da shikayat kawang lapar time limit jor karhe dai che sumra time bad ba shikayat daraj kezhe da hadsa la bada.. Pa India k yo shikayat da yo kala la bada amal daramad na kezhe ao pa noro ziyano k bia ham sa lachak lari. Ao pa Pakistan k 3 miyast der ideal time frame dai.

6. Da Qoomi Insani Haqooq Idaarey (NHRIs) sa kawai se che shikayat mosoola se??

NHRIs ta mukhtalif kisam powers wrkawal sawae di che agha yo shihyat sanga gori ao sanga ao sa tar akhaz ki che da insani haqooq zor ao ziyati cah ao snga karhe da. Pa da bande NHRIs ta empowered di che mukhtalif kisam inquiry ao poch gach waki

Da yo shikayat poch gach doraan che kam NHRIs ta sawae e pa agha k NHRIs ta da legal court power ham wrkawal sawae e:

- Khalag rawa ghuwarrai laka gawaha che agha da NHRIs office ta rasi ao sa maloomat sa record ao sa kaghzati sabot wrki.
- Ao sabot da kaghazat pa tor hasila ki.

7. Da shikayat kawalo wala kas sanga madad agastale se “Da Qoomi Insani Haqooq Idaaro (NHRIs) sa?

Da NHRI che di da shikayat kawalo wala kas pa mukhtalifa tareeqa madad kawai se ka aghoi pa akhpal tafsheesh k da insanai haqooq zor ao ziyati paida kala.

Da madad pa da tareeqa kedali se che government ta madad darkhawast warkawal se che yo munasiba amal dramad waki. Da amal dramad pa da tareeqa ham kedali se che da zor ao ziyati shikar kas ta yo sa jurmaney raqam warkawal se ya da agha khandaan ta ao da zor ziyati kawalo wala kas khilaaf yo kisam adalati karwai wasi.

NHRIs da court/adalaat hukam nama ham agastai se che sok da insani haqooq khilaf warzi waki. Adalaat bia hukam warkawai se

Da haqooq khilaf warzi kawalo wala kas ta che agha akhpal zan ao akhpala galti sama ki ya adalaat da ham kawai se che da haqooq khilafwarzi kawalo wala ta sa da paiso jurmana ba tor e saza wrki. Ao ka da insani haqooq zor ao ziyati kawalo wala pa nigarani ya pa hirasat k e no NHRIs bia alata warzi che aga zai ya waogri che da aghoi elaa sam pa haqooq pa daira k rawan dai ao ka na.

Yo sa cases laka pa Sri Lanka k, NHRIs ta da kar warkawal sawae e che siyasi parties ta da mauqa warkawal se agha yo da sulah ao da maslahat lara ra wabasi da zalim ao ao da mazloom pa ma banaz k ao ka bia ham yawa lara na jorezhe no bia pa agha case k da adalaati karawai waki.

Yo sa NHRIs pa janoobi asia k da ham jenaas afraad/ LGBTIQ insani haqooq khayal karhe wo ao support kaehe e wo. Pa agha haqooq da shamila di:

- Che yo ham jenaas kas ta da agha job barta warkawal se ka agha e da job sa leri krhe e da jenaas pa bina.
- Da poice tashadud ao zor ao ziyati baya da che band se da ham jenaas afraad khilaaf.
- Ao gha college ta baya da che notice warkawal se che ka pa agha yo ham jenaas teacher ta kor hasila kawalo k sa masla sawae e da jenaasi tazaad pa bina.

8. Da shikayat kawalo wala kas razdari sanga barqrrara yazhdi 'Da Qoomi Insani Haqooq Idaare' (NHRI) ?

Aam tor bande NHRIS banded da shikayat raazdari lazmi nada. Kho pa mukhtalif surat e haal k ka ham jenaas afraad ta akasra khatra e da jan da hifazat ao da aghoi shinakht khalsedal aghoi lapra dera masla da pa da waja da shikayat kawalo wala ham jenaas afraad ta bayada che agha NHRIs ta darkhawast waki che da aghoi shinakht paat kashezhad.

Mazeed maloomat da NHRIs pa bara k hasilawalo lapara che cheri ta wosey, ao sanga pa yo shikayat online pa internet daraj kawai se agha lapara daraj zeel websites di da mukhtalif Countries/Mulkano k:

Afghanistan: <http://www.aihrc.org.af/>

Bangladesh: <http://www.nhrc.org.bd/>

India: <http://nhrc.nic.in/>

Nepal: <http://www.nhrcnepal.org/>

Pakistan: <http://www.mohr.gov.pk/>

Sri Lanka: <http://hrcls.lk/>